

שיקולים בעריכת המתווה לקביעת הלכה בסוגיות מסכת עירובין והשפעתם על הפוסקים

מאת: אורי צור

ברוב סוגיות התלמוד הבבלי השונות ישנו משא-ומתן הנוגע לענייני הלכה. אך אין מטרת הסוגיא לקבוע את ההלכה כספרי הפסיקה אלא להציג ולשקף את השתלשלות פני הדברים בנושא הנדון. הקורא (הפוסק) צריך לקבל הכרעה לאור המצוי בסוגיא. אך האם הסוגיא אובייקטיבית? האם עורכי הסוגיא מציגים את כל החומר הרלוונטי לסוגיא? האם יש לעורכים שיקולים מסויימים בעלי השפעה להלכה? ואם כן, מהם? מטרת המאמר להציג לדוגמה שלוש סוגיות ממסכת עירובין בתלמוד הבבלי, שיש בהן שיקולים מצד עורכי הסוגיא שהשפיעו על הדרך לקביעת ההלכה באותן סוגיות, ואת מתווה העריכה בסוגיא שהובילו לדרך קביעת ההלכה בסוגיא. במקביל, לבחון את דברי הפוסקים בהכרעתם את ההלכה, ואופי נימוקיהם, קרי, האם הכרעתם אכן מבוססת על המתווה להלכה של העורכים לאור שיקוליהם השונים או מנימוקים אחרים שאינם מתחשבים בעריכת המתווה להלכה של העורכים.

הסוגיא הראשונה: פרוץ כעומד (טו ע"ב – טז ע"ב)

עורכי הסוגיא פתחו את הדיון על משנתינו בסוגיא בנושא: "פרוץ כעומד". כלומר, מה דין היקף מקום מסוים שחלקו הפרוץ שווה לחלקו הקיים לעניין עירוב, האם הוא ייחשב כפרוץ או כעומד וקיים?

כהערת אגב, יש לציין את השתלשלות המונח: "איתמר" בתחילת הסוגיא. עורכי הסוגיא כאן בבבלי גרסו בלי המונח: "איתמר" אלא רק: "פרוץ כעומד" ואת מחלוקת האמוראים רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, ורק אח"כ כשהסוגיא הועברה למסכת

אורי צור - ראש המחלקה למורשת ישראל במרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון. חוקר ומרצה בכיר לתלמוד במחלקה למורשת ישראל. קיבל תואר דוקטור בשנת 1996 מטעם אוניברסיטת תל-אביב בנושא: "שיקול הדעת בעריכת סוגיות במסכת עירובין בתלמוד הבבלי, פרקים א-ג". המחקר נתפרסם כספר: "אור ישראל", מטעם מכון הברמן למחקרי ספרות, לוד 1999.

סוכה (טו ע"א) – נאמר שם עם המונח: "דאתמר", ומהסוגיא בסוכה הועבר לגירסת הסוגיא בעירובין.^א

אולם לגופו של ענין, כל הנושא הזה: "פרוץ כעומד" ומחלוקת האמוראים: רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לכאורה מיותרים,^ב מפני שאפשר היה לפתוח את הסוגיא בדיון עם התייחסות ישירה לדברי המשנה הנידונה: "תנן ולא יהו פרצות יתירות על הבנין" ועם כל הדיוקים המצויים שם בסוגיא: "הא כבנין מותר... אבל כבנין מאי אסור" – ללא מחלוקת האמוראים.

יתירה מזו, גם אם כבר נוספה מחלוקת האמוראים – הרי שהיא יכלה להסתיים ב"תיובתא" על רב הונא בריה דרב יהושע וכשיטת רב פפא - פרוץ כעומד - כבר בתחילת הסוגיא, לאור הדיוק מן המשנה: "תנן ולא יהו פרצות יתירות על הבנין, הא כבנין - מותר".

אבל עורכי הסוגיא לא רצו לסיים כאן את הסוגיא, ולבטל את דברי רב הונא בריה דרב יהושע ב"תיובתא",^ג ולכן סיימו ב"קשיא"^ד - מהסיבות הבאות:

1. כדי שלא יוצר מצב שבו לכאורה רב הונא בריה דרב יהושע טועה בדבר משנה, משא"כ ביחס ל"תיובתא" על רב פפא מברייתא ("ת"ש: דפנות הללו") בסוף הסוגיא – הואיל והיא ברייתא - לא חששו מכך עורכי הסוגיא.^ה
2. עורכי הסוגיא בקשו להתוות את הדרך להלכה בסוגיא כשיטת אחד מהצדדים במחלוקת (רב הונא בריה דרב יהושע או רב פפא) באופן אובייקטיבי ומשכנע יותר.
3. כך מתאפשר לעורכי הסוגיא להמשיך ולפתח את המו"מ בסוגיא.^ו

לו היו מסיימים כבר בתחילת הסוגיא ב"תיובתא" על דברי רב הונא בריה דרב יהושע – לא היו יכולים להמשיך ולפתח את הסוגיא, וכך היתה מתקבלת סוגיא קצרה על דברי המשנה, ומזה רצו עורכי הסוגיא להימנע.

לאור כל האמור, דחו את הקושי: "תנן: ולא יהו פרצות יתירות על הבנין - הא כבנין מותר" - על דברי רב הונא בריה דרב יהושע בדיוק הבא: "אלא אימא אם בנין יתר על הפירצה - מותר, אבל כבנין מאי? – אסור?" דיוק זה שמתאים לשיטת רב הונא בריה דרב

^א ראה נ' עמינח, עריכת מסכתות סוכה ומועד קטן בתלמוד הבבלי, תל אביב תשמ"ט, עמ' 176-177.

^ב ראה יד דוד, עירובין, טו ע"ב, ד"ה: "ע"ב, איתמר".

^ג ראה חידושי הריטב"א, עירובין, מה' מ' גולדשטיין, עמ' קכב, ד"ה: "קשיא".

^ד ראה ד' הלבני, מקורות ומסורות, ביאורים בתלמוד, מסכתות עירובין ופסחים, ירושלים תשמ"ב, עמ' לח הע' 7 על יישוב לקשיא של בעל דברי למנצח לדוד.

^ה ראה גאון יעקב, עירובין, עמ' מד, ד"ה: "קשיא".

^ו ראה חידושי הריטב"א, שם; הלבני, שם.

יהושע, אך הוא הוגדר ע"י הפרשנים "כשינויא דחיקא"^ז, שמשמעותו הפשוטה היא – דיוק שלכשעצמו – מיותר וחסר צורך, אך הוא היה נחוץ לצורך פיתוח הסוגיא. מפני שרק באמצעות הדיוק הדחוק הזה יכלו עורכי הסוגיא לפתח את הסוגיא על ידי הצגת קושיה על הדיוק, הבאה כנגד רב הונא בריה דרב יהושע: "אי הכי ליתני : לא יהו פירצות כבנין".

כלומר, לו דיוק זה היה נכון לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע, המשנה היתה יכולה לומר: "לא יהו פירצות כבנין", ומכאן היה משתמע בבירור ש"פרוץ כעומד – אסור" כשיטתו של רב הונא בריה דרב יהושע, וכל שכן אם הפרוץ מרובה על העומד. כאן, כאמור, סיימו עורכי הסוגיא את המשא-ומתן הזה ב"קשיא" ולא ב"תיובתא"^ח, כדי שהם יוכלו להמשיך את המשא-ומתן בסוגיא^ט שיתווה את הדרך להכרעה במחלוקת ביניהם.

אכן בהמשך הסוגיא, העלו שלושה קשיים ותירוצים רק לרב פפא:

1. "ת"ש, שיירא שחנתה בבקעה" (טו ע"ב).
2. "נמצאת אתה אומר... קתני מיהת... תיובתא דרב פפא" (טז ע"א).
3. "ת"ש, דפנות הללו" (טז ע"ב).

ושלושה קשיים ותירוצים רק לרב הונא בריה דרב יהושע :

1. "אי הכי ליתני: לא יהו פירצות כבנין, קשיא" (טו ע"ב).
2. "ת"ש, המקרה סוכתו בשיפודין" (טו ע"ב).
3. "בשלמא לרב פפא... אלא לרב הונא בריה דרב יהושע ליערבינהו ולתנינהו" (טז ע"א).

ועוד קושיה ותירוץ לכל אחד מהם מבריייתא: "סיפא קשיא לרב פפא, רישא קשיא לרב הונא בריה דרה יהושע"... סיפא לרב פפא – לא קשיא... רישא לרב הונא בריה דרב יהושע - לא קשיא".

בסך הכל, ארבעה קשיים ותירוצים לכל אחד מהם.

בסיומה של הסוגיא, ביקשו העורכים להתוות דרך להכרעה במחלוקת בין רב פפא לרב הונא בריה דרב יהושע בנושא שבו פתחו את הדיון בסוגיא: "פרוץ כעומד".

^ז יד דוד, שם.

^ח חידושי הריטב"א, שם.

^ט הלבני, שם.

^י גאון יעקב, שם.

עורכי סוגיא מסויימים שציידו כשיטת רב הונא בריה דרב יהושע וכנגד רב פפא הם שסיימו את הסוגיא ב"תיובתא דרב פפא" וחתמו במונח: "תיובתא" לשם הכרעה נגד רב פפא.

אך עורכי סוגיא מאוחרים יותר,^א ציידו להלכה כרב פפא וקבעו: "והלכתא כוותיה דרב פפא" נגד רב הונא בריה דרב יהושע, מפני שהם סבורים, שהקביעה: "הילכתא כמאן דאיתתב", גם אם נאמר בסוגיא "תיובתא דפלוני תיובתא" - יכולה להתממש רק כאשר ישנה ראייה ברורה וחד-משמעית ל"תיובתא".^ב

אם אין ראייה ברורה וחד משמעית ל"תיובתא" במהלך הסוגיא - ה"תיובתא" אינה מוכרחת, ולכן אין לדחות את שיטת רב פפא.

הואיל ולדידם של אותם עורכי סוגיא המאוחרים הללו, הדיוק מן המשנה בתחילת הסוגיא בנושא: "פרוץ כעומד" הוא ראייה ברורה כשיטת רב פפא - דווקא. לכן, הם ערכו את המשך הסוגיא וקבעו: "והלכתא כוותיה דרב פפא, תיובתא והילכתא, אין, משום דדיקא מתניתין כוותיה, דתנן לא יהיו פרצות יתירות על הבנין, הא כבנין - מותר" - וכל זאת לצורך הנמקת דעתם לקביעת הלכה כשיטת רב פפא דווקא: "פרוץ כעומד - מותר". ההבדל בדרך קביעת ההלכה בין שתי אסכולות העורכים הללו נובע מתפיסות שונות.

אם נניח ששתי אסכולות העריכה הללו מתבססות על העובדה - שמספר הקושיות והתיורוצים לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע הוא שווה (ארבע קושיות לכל אחד מהצדדים).

הרי שלנגד עורכי הסוגיא הראשונים שפסקו כרב הונא בריה דרב יהושע סייעה העובדה, שמהברייתא האחרונה: "ת"ש, דפנות הללו" (טז ע"ב) יש ראייה לרב הונא בריה דרב יהושע, ולכן הכריעו ב"תיובתא" כנגד רב פפא: "פרוץ כעומד - אסור".^ג

לעומתם, אותם עורכי סוגיא מאוחרים שפסקו כרב פפא מנמקים את דעתם: "דדייקא מתניתין כוותיה". כלומר, המשנה מדויקת כמותו (של רב פפא) אע"פ שמהברייתא האחרונה יש סתירה לשיטת רב פפא, והיא מסתיימת ב"תיובתא" על רב פפא.

ויש לכך תקדים, לדוגמה, בספר "הליכות עולם", בכללי הג"מ למוהר"י קארו, הביא דוגמה מסנהדרין כז ע"א: "תיובתא דאביי תיובתא, ואפילו הכי מסיק כאביי".

לפיכך, לשיטתם, יש להעדיף במחלוקת האמוראים את השיטה התואמת את דברי המשנה (שיטת רב פפא), יותר משיטה התואמת את דברי הברייתא (שיטת רב הונא בריה דרב יהושע) - ולכן אמרו: "תיובתא והילכתא - אין".

^א ראה ש"מ רובינשטיין, לחקר סדור התלמוד, בתוך: מחקרים ומבואות בתלמוד, ירושלים תשל"א, עמ' 20; הלבני, מקורות ומסורות, ביאורים בתלמוד לסדר מועד, מיומא עד הגיגה, ירושלים תשל"ה, עמ' קלד הע' *3.

^ב ראה ש' אסף, תשובות הגאונים מן הגניזה, נדפס מחדש, ירושלים תשל"א, עמ' 32-33.

^ג ראה שארית יוסף, הנתיב השני, נתיב הקושיה, כלל כד, עמ' 34-35, על תיובתא וקשיא.

אך ישנה גם אפשרות אחרת: לשיטתם של אותם עורכי סוגיא מאוחרים, אפשר שהם מתבססים (גם) על ההנחה שיש יותר קשיים על שיטת רב הונא בריה דרב מלשיטת רב פפא. זאת, אם נניח שהם מתייחסים לקושיה: "והא אפשר לצמצם" (טו ע"ב) כקושיה נוספת לשיטת רב הונא בריה דר"י.⁷ כך שמאזן הקשיים והתירוצים אינו שווה. יש חמישה קשיים לרב הונא בריה דר"י, וארבעה קשיים לשיטת רב פפא, ולכן אותם עורכי סוגיא מאוחרים הכריעו לשיטת רב פפא.

אכן, עמדתם להלכה של עורכי הסוגיא המאוחרים הללו כשיטת רב פפא, באה לידי ביטוי בפסיקת ההלכה. הפוסקים, כמו רמב"ם ושו"ע,⁸ ראשונים ואחרונים, פסקו להלכה: "פרוץ כעומד – מותר" כשיטת רב פפא.

הסוגיא השניה: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל – הלכה כר' יהודה בן בבא (כג ע"א)

המשנה בקשר לסוגיא זו מציינת מחלוקת בין ר' עקיבא לר' יהודה בן בבא בנושא: לאילו סוגי ביראות עושין פסין כדי לטלטל בתוך ההיקף שלהם (כב ע"ב). יש ארבעה סוגי ביראות: בור היחיד ובור הרבים, באר היחיד ובאר הרבים.

מטרת הפסין, לפי פירוש רש"י (יז ע"ב) היא, הצורך להכין תיחום סביב הבור או הבאר כדי שהאיזור מסביב לבור או הבאר יהיה רשות היחיד, ואז אפשר למלא מהם מים, להוציאם ולהניחם שם ליד הבאר, כדי שהבהמות יכנסו לשם להשקות אותם. יש לציין, שההבדל בין בור לבאר הוא: בור - מימיו מכונסין ואינם נובעים. באר – מימיו נובעים.

לשיטת ר' עקיבא - עושים פסין לבור הרבים, לבאר הרבים ולבאר היחיד, אבל בור של יחיד – עושים לו מחיצה גבוהה של עשרה טפחים. מדברי רש"י שם משתמע, שההבדל בין בור היחיד ביחס לבור הרבים באר הרבים ובאר היחיד - נובע משתי תכונות גורעות המצויות בו. האחד – מדובר בבור שמימיו מכונסין ולא נובעים. השני, מדובר בבור של יחיד, אדם פרטי (ולכן לפי ר' עקיבא עושים לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים בהשוואה לשאר שמסתפקים רק בפסים בלבד).

הנימוק לשיטת ר' עקיבא, לעשיית פסים לבור הרבים – מפני שהרבים משתמשים בו וגם אם יפסקו מימיו – יזכרו מספר אנשים מציבור הרבים לא לטלטל שם ויודעו על כך לשאר הציבור.

והנימוק לעשיית הפסים לבאר הרבים ובאר היחיד - מפני שמימיהם תמיד נובעים ולא יפסקו.

⁷ חידושי הרשב"א, עירובין, מהד' י"ד אילן, ירושלים 1989, עמ' קיד, ד"ה: "ה"ג רש"י".
⁸ רמב"ם, הל' שבת פט"ז הט"ז; טוש"ע, הל' שבת, סי' שסב סע' ט.

לעומת זאת, לשיטת ר' יהודה בן בבא - עושים פסים רק לבאר הרבים בלבד, ולבור הרבים ובאר היחיד עושים חגורה (=מקיפים בחבלים - רש"י,^{טו} מחיצה - תוס'^{יז}; וכן משמע לגבי בור הרבים ממסכת שבת צט ע"א-ע"ב), וכל שכן - לבור היחיד.

רש"י מבאר את ההבדל בדין באר של רבים ביחס לבור הרבים ובאר היחיד, בשתי תכונות חיוביות המצויות בו. האחד, באר - שמימיה נובעים. השני, באר המיועדת לרבים - לכן מסתפקים בפסים.

הסוגיא נפתחת בקביעה הלכתית משמו של "רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בבא" (כג ע"א), והשאלה היא מדוע פסק שמואל הלכה כר' יהודה בן בבא? הרי אין שום ראייה כר' יהודה בן בבא כנגד ר' עקיבא.

יתירה מזו, המשנה הבאה (כג ע"א) מציגה מחלוקת נוספת בין כר' יהודה בן בבא לר' עקיבא בנושא: "הגינה והקרפף" ושם נפסקה הלכה כר"ע: "קמ"ל הלכה כר' עקיבא" (כג ע"ב).

ולמעשה, מן הראוי היה לפסוק גם כאן בסוגיא - כשיטת ר' עקיבא^{יח} ולא כשיטת כר' יהודה בן בבא.

לבסוף, מיד לאחר הקביעה שהלכה כר' יהודה בן בבא בתחילת הסוגיא, הובאה מימרה נוספת משמו של "רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד". המימרה, למעשה, היא חזרה נוספת בנוסח אחר על דברי ר' יהודה בן בבא מן המשנה, והשאלה היא מדוע הובאה בסוגיא?

אפשר לנסות להסביר את ייתורה של המימרה השנייה מההיבט של עריכת המתווה להלכה בסוגיא. שהרי כאמור אין ראייה לשיטת ר' יהודה בן בבא כנגד ר' עקיבא - בסוגיא,^{יט} ואדרבה, ראוי היה לנקוט בשיטת ר"ע.

אלא שאפשר להסביר את עריכת המימרה השנייה המיותרת לכאורה, כמימרה שנועדה לבאר את הקביעה: שהלכה כר' יהודה בן בבא - בתחילת הסוגיא - בדרך של "צריכותא".

במבוא התלמוד המיוחס לר"ש הנגיד, כתב: "וההצרכה היא הבאה לקיים שני עניינים והסי' [מן] צריכא". לפי דברים אלו, בצריכותא - מימרה אחת צריכה לגלות על המימרה השנייה - וזהו לכאורה המצב שנוצר כאן בסוגיא - שתי מימרות משמו של "רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל" שצריכות לגלות אחת על השנייה. אבל בפועל, הואיל ותוכן שתי המימרות הללו אחד הוא: אין עושים פסין אלא לבאר הרבים בלבד - כשיטת

^{טו} רש"י, עירובין, כב ע"ב, ד"ה: "חגורה".

^{יז} תוס', שם, כב ע"ב, ד"ה: "חגורה".

^{יח} ראה דרוש וחדוש, עירובין, עמ' יח, ד"ה: "ולפ"ז".

^{יט} הלבני, עירובין, עמ' נד: "אין לדעת כלל אם הלכה כר"ע או כר' יהודה בן בבא".

שיקולים בעריכת המתווה לקביעת הלכה בסוגיות מסכת עירובין והשפעתם על הפוסקים : כה

ר' יהודה בן בבא – הרי שאין אפשרות לבצע צריכותא - מפני שלא מדובר בשני עניינים אלא בעניין אחד בלבד.

כך באמצעות ה"צריכותא" (המדומה) – יצרו עורכי הסוגיא – את ההנמקה לשיטת ר' יהודה בן בבא - החסירה כל נימוק, וכך גם סימנו את שיטת ר' יהודה בן בבא - לצורך קביעת הלכה.

ואכן, כך גם פסק הרמב"ם:²

"לא התיירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד שיהיה באר מים חיים של רבים" וכו'. שם, הל' לא: "וכן בור הרבים ובאר היחיד אפילו בארץ ישראל אין ממלאין מהן אלא אם כן עשו להן מחיצה גבוהה עשרה טפחים".

המגיד משנה, שם, הביא את דברי ר' יהודה בן בבא מן המשנה, וכתב: "ומפורש בגמרא (דף כג) הלכה כריב"ב. עוד שם אמרו: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד" – מדבריו משמע, שהוא מסתמך על שתי המימרות הללו (שהן למעשה אחת, ושמה אף על הצריכותא המדומה ביניהן) לקביעת ההלכה.

אבל השו"ע - לא התייחס לכך – ולא פסק כרמב"ם - ואולי מפני שלא נקט או לא הושפע מהמתווה לקביעת הלכה שהציגו עורכי הסוגיא.

הסוגיא השלישית: איתמר לחי העומד מאיליו – כולי שנייהו (טו ע"א)

אחד מדרכי תיקון המבוי על-מנת שיהיה אפשר לטלטל בו בשבת הוא העמדת לחי או קורה בכדי שיהא ניכר בינו לבין רשות הרבים כרשות נפרדת לעצמה.

קורה – היא לוח עץ ששמים על גבי פתח המבוי.

לחי – הוא אותו פס צר שמצמידים לפתח המבוי הפונה לרשות הרבים.

הסוגיא עוסקת במחלוקת אביי ורבא בנושא: "לחי העומד מאיליו". המחלוקת ביניהם נסובה על לחי המצוי בפתח המבוי שלא העמידו אותו מלכתחילה לשם לחי, אלא הוא עומד במקום כזה שהוא יכול לשמש כלחי לצורך היתר טלטול במבוי. לפי אביי - הוא נחשב כלחי, ולפי רבא – אינו נחשב כלחי.

במהלך הסוגיא צמצמו את המחלוקת ביניהם רק לאפשרות: כשסומכים על הלחי הזה לפני כניסת השבת (ואם לא סמכו על הלחי הזה לפני כניסת השבת – אין מחלוקת – שהוא לא מהווה לחי) – ולא מן הנמנע, שאת האפשרות הזאת ערכו בתחילת הסוגיא לאור המסקנה בסוף הסוגיא.

² רמב"ם, הל' שבת, פי"ז הל' - הל"א.

בהמשך הסוגיא היו נסיונות להוכיח שמחלוקת אביי ורבא היא גם במחיצה – כלומר, מחיצה שעומדת מאיליה, ולא הועמדה על-ידי אדם, האם היא נחשבת מחיצה או לא – וכל הנסיונות הללו אינן צריכות והן מיותרות בסוגיא - שעוסקת בדיני לחי בנושא עירובין, ולא במחיצה – נושא שקשור לענייני סוכה במסכת סוכה – ושם גם דנו בכך. כל מטרת עריכת הנסיונות הללו כאן בסוגיא, נועדו להרחיב ולהאריך את מסגרת הסוגיא.

מה-גם, שלעורכי הסוגיא לא הייתה בעיה מיוחדת להציג את כל הנסיונות הללו כקשיים על שיטת רבא – מפני שהיה להם תירוץ חוזר ומוכן לכל הקשיים הללו: "שעשאן מלכתחילה לכך", או "שנטעו מלכתחילה לכך", או "שבנאן מלכתחילה לכך". בדיוק כמו שעשו שימוש בתירוץ חוזר במסכת סוכה (כד ע"ב – כה ע"א): "דעביד לה בהוצא ודפנא" לאותם בעיות במסכת סוכה.

במילים אחרות, עורכי הסוגיא כאן עשו שימוש בתירוץ חוזר כפתרון למספר בעיות, כאותם בעיות המצויות במסכת סוכה, וכמו שבמסכת סוכה השתמשו בתירוץ חוזר למספר בעיות, כך גם כאן בעירובין השתמשו בתירוץ חוזר - אחר – לאותם בעיות.

רק לאחר שהרחיבו את הסוגיא בנושא: "מחיצה" חזרו לדון בנושא: "לחי", וערכו בנושא לחי שתי בעיות נוספות ופשוטות - מפני שגם הן ניתנות לפתרון באותו תירוץ החוזר: "ש(בנאן/עשאן) מתחילה לכך". הבעיה הראשונה: "ת"ש, אבני גדר היוצאות מן הבניין". הבעיה השנייה: "ת"ש, דתני ר' חייא: כותל שצידו אחד כנוס מחבירו". שלא כמו בתלמוד הירושלמי – שם הן אינן מופיעות כבעיות.^{כא}

אך לא מן הנמנע הוא, ששתי הבעיות האחרונות הללו עם התירוץ החוזר - קדמו לכל אותם בעיות בנושא מחיצה ממסכת סוכה (כד ע"ב – כה ע"א). כך שלמעשה, היו בסוגיא רק שתי הבעיות הללו בנושא לחי, ואת כל הבעיות מן המקבילה במסכת סוכה (בנושא מחיצה) – צירפו כאן לסוגיא (בנושא לחי) – אך ורק מפני שהיה לגביהן פתרון שהיה כבר מצוי וקיים: "ש (בנאן/ עשאן) מלכתחילה לכך". כך שאפילו לא נזקקו לתירוץ החוזר – הקיים במסכת סוכה: "דעביד לה בהוצא ודפנא". (יש מחלוקת - היכן הוא מקורן של הבעיות הללו ממסכת סוכה – האם במסכת סוכה, או כאן - בעירובין. לפי דברי הלבני:^{כב} "מקור הסוגיא בעירובין ומשם הובאה לכאן" [לסוכה]. לפי דברי עמינח^{כג} – סבור ההיפך – שכל הבעיות כאן בסוגיא בעירובין בנושא מחיצה – הובאו ממסכת סוכה לעירובין).

הואיל ועד כה, לא הייתה הוכחה חותכת לשיטת אביי, נאלצו עורכי הסוגיא להסתפק בעריכת סיפור "מעשה דרב" - שנדחה לסוף הסוגיא כהוכחה (לכאורה) (רב סבור

^{כא} ירושלמי, עירובין, פ"א ה"ו, יט ע"ב.

^{כב} הלבני, מקורות ומסורות, סוכה, עמ' קצה-קצט.

^{כג} עמינח, עריכת מסכתות סוכה ומועד קטן בתלמוד הבבלי, עמ' 179.

כשיטת אביי^{כד}) לשיטת אביי בנושא לחי. בצירוף העובדה שכל הקשיים בסוגיא הם לשיטת רבא – כך נתקבלה תשתית הלכתית שהובילה לפסיקת הלכה כאביי^{כה} – כנגד הכלל להלכה: "אביי ורבא – הלכה כרבא"^{כו} – וזו אחת מסוגיות: "יע"ל קג"ם" – ל' = לחי - שנפסקה הלכה כאביי.

האם כל הפוסקים תמימי דעים? כלומר, האם כולם התרשמו מהתשתית ההלכתית הזאת בסוגיא – לצורך קביעת הלכה – כאביי?

מסתבר שרובם – כן, אך - לא כולם. לדוגמה: רבינו תם^{כז} - סבור - ל' - של יע"ל קג"ם – הוא לידה – ולא - לחי העומד מאליו. רבינו תם פסק כך, מפני שיש הסבורים: "רבא לא איתותב, ולמה הלכתא כאביי"^{כח}.

סיכום

בסוגיא הראשונה, הצליחו עורכי הסוגיא האחרונים להטביע את חותמם בסיומה של הסוגיא, בכך שהתוו את הדרך לשינוי הלכתי והכרעה במחלוקת בין רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, וכך פסקו רוב הפוסקים להלכה.

בסוגיא השניה הפוסקים חלוקים ביניהם. הרמב"ם והמגיד משנה פסקו להלכה בהתאם למתווה ההלכתי של עורכי הסוגיא. אך בעל השו"ע לא הושפע מהמתווה ההלכתי בסוגיא ולא פסק כפי שמשמע ממנה.

בסוגיא השלישית נטו רוב הפוסקים לפסוק את ההלכה בהתאם למתווה ההלכתי שהציגו עורכי הסוגיא. אך לא כולם ולא תמיד, מקבלים הפוסקים את הדרך לקביעת ההלכה – כפי שהיא מוצגת בסוגיא – על-ידי עורכי הסוגיא. ❧

^{כד} ראה עירובין, יב ע"ב. רב יהודה ורבה סבורים לחי משום מחיצה, ומן הסתם רב יהודה למדה מרב שהיה רבו.

^{כה} רמב"ם, הל' שבת פי"ז הכ"ב; טוש"ע, הל' שבת, סי' שסג סע' יא.

^{כו} יד מלאכי, סי' קנג, קנו-קס.

^{כז} תוס', נדה, לז ע"א, ד"ה: "אביי".

^{כח} ראה דורש לציון, דרוש שלוש עשר, עמ' 96, 103.